

השתתפות נשים בתהליך בניית מבנה המגורים של הבדואים המתעיירים: מגמות ותהליכים

מריה גקר ואבינועם מאיר

המחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, באר שבע, 84105

**עם המעבר לאורח חיים אורבאני חלו שינויים רבים במאפיינים של החברה
הבדואית, התפקידים בין גבר ואישה השתנו (אבו-רביעה, 2000, קאסם, 2003).
על מנת להבין טוב יותר את השינוי שהתרחש בחלוקת התפקידים בין המינים
בבניית הבית יש צורך להסתכל בפרספקטיבה רחבה יותר על שינוי מעמדה של
האישה הבדואית בחברה כולה. אחת התוצאות הנובעות מתהליך המעבר ואשר
משפיע על חלוקת התפקידים המגדרית ועל נושאים הקשורים בו הינה שינוי
באופיין של הספירה הפרטית ובספירה הציבורית בקרב נשים בדואיות. כמו כן,
כאשר בוחנים את מעמדה של האישה הבדואית יש להביא בחשבון את מערכות
הכללים החלות עליה כמוסלמית, כערבייה וכשייכת לתרבות הבדואית.**

- בחברה הבדואית הנוודית הייתה קיימת הבחנה ברורה ומלאכותית בין הספירה הציבורית לספירה הפרטית (פסטה-שוברט, 2004). כלומר, התקיימה חלוקה לספירה ציבורית-חיצונית שבאה לידי ביטוי בעולם הגברים לבין הספירה הפנימית בעולם הנשים (Lewando-Hundt, 1984).
- במגורים מסורתיים התפקידים של נשים וגברים היו מוגדרים. המרחב של הספירה הפרטית היה גדול, ומותאם לצרכים ולתפקידיה השונים של האישה. היא הייתה אחראית על הקמה ופירוק של המגורים (אוהל או צריף), היא הייתה מנהלת את משק הבית (גידול הילדים ובישול) וכן הייתה אחראית על האדמה, יציאה למרעה, הבאת המים. ידיה היו מלאות בעבודה.
- בתקופת הטרם-מעבר הייתה האישה הבדואית שותפה בקבלת ההחלטות בבית, העבודות שעשתה הוסיפו למעמדה כיוצרת ותורמת בעלת חשיבות ומשמעות לקיום צד חיוני באורח החיים המדברי הקשה, והעניקו לה פריוולגיות כאישה (Meir, 1997, Abu-Lughod, 1998), אבורביעה-קווידר, 2005).

**במעבר להתיישבות קבע תפקידה של האישה בתהליך בניית בית
המגורים השתנה. כל התפקידים בהקמה ובאחזקת המגורים נמצאים
באחריותו הבלעדית של הגבר (מרקס, 1973, חבקוק, 1986). נשים
איבדו את תפקידן המסורתי במרחב הביתי וטווחי הניידות המרחבית
שלהן מצטמצמים (Fenster, 1993).**

תהליך בניית הבית

דור ראשון לעיור

רוב הנשים מהדור הראשון לעיור לא השתתפו בתהליך קבלת ההחלטות לגבי בניית הבית ועברו מהפזורה ישירות לבית בנוי.

"ידעתי שבעלי בונה בית בחורה ועוד מעט עוברים לשם, אבל ראיתי אותו כאשר הוא היה כבר מוכן".

דור שני לעיור

את הנשים הצעירות, מהדור השני לעיור, ניתן לחלק לשתי קבוצות:
נשים שהתחתנו לאחר בניית הבית או במהלכה ולכן הן לא השתתפו
בהחלטות הבנייה.

"בדרך כלל כאשר מתחתנים לבחור יש כבר בית או הוא מסיים לבנות אותו
או אם הוא בונה לא בטוח שהוא ישאל מה אני רוצה כי הוא כבר סגר איזה
בית הוא בונה. אפילו שהוא ישאל את הבחורה, היא לא תוכל לשנות כי כבר
סגר עם אנשים".

"הוא בנה בית, אחר כך שהוא סיים הכול, הוא בא אליי, אירוסין שלנו היו רק
חודשיים. אז לא הייתי חלק מזה, אז לא יודעת. אם הייתי מתחתנת לפני,
אולי הייתי מייעצת לו משהו".

לעומתן, נשים שהתחתנו לפני בניית הבית השתתפו בהחלטות לגביי תהליכי בנייה שונים.

• **"ישבתי ביחד עם בעלי וחשבנו על בית שלנו איך הוא יראה".**

ברוב המקרים מדובר בנשים משכילות שגם בעליהן משכילים. הן ביקרו בבתים שונים והחליטו ביחד עם בעליהן על תוכנית ביתם העתיד להבנות, הן הביעו את דעתן ובקשותיהן לגביי תוכנית הבית.

• **"ראיתי גם בתים שונים וידעתי על מה דיבר בעלי... בעלי לקח אותי לראות בתים במיתר שבנה אותו מהנדס".**

• **כן, הסתובבנו גם ברמות בבאר שבע שיש וילות, במיתר, בלהבים ובצפון. הסתכלנו איך נראה בית הזה מה צבעים? מה שמים? מה באופנה? איזה סוג של אבן?...אני מכירה פה בישוב".**

לרוב, נשים ביקרו לצורך זה בבתים יהודיים ופחות בבתים בדואים אחרים, עקב התחשבות בסוגי מרחב שונים ובכללי הגבלות הקיימים בחברה בדואית.

חלק קטן מהנשים ביקרו גם אצל מהנדסי הבניין ביחד עם בעליהן והיו שותפות בארגון מסמכים רבים הקשורים לבניית הבית.

"בנייה זה תהליך וזה לוקח זמן. היה צריך לתקן, להחזיר, לקבל אישור. ככה יצא שבעלי עשה את כל הסידורים עם המהנדס ואני עם האישורים, וועדות וכל זה".

גם אנשי מקצוע, מהנדסי בניין, מצביעים על שתי מגמות של השתתפות נשים בתהליך בנייה ועל שינוי מקומה של האשה בתכנון הבית.

"בוא נגיד ככה ...ש- 65% זה רק גברים אני מכין תוכניות, תמיד לוקחים תוכניות ומתייעצים, בוא נגיד יום יומיים. הוא בא אליי ... כמובן הוא התייעץ עם אשה ויש מקרים שהוא בא עם האישה".

- "בגדול מי שיוזם זה גברים. לפי ניסיון שלי הוא כן מראה לה... יכול להיות יש כאלו הישנים שלא מתייעצים. אבל לא זוגות הצעירים...אני אומר לו (לגבר בדואי), נגיד, בוא נעשה את המטבח ככה בזווית זו, הוא אומר לי לא האישה מעדיפה שיהיה ככה. אז עושים לפי בקשתה".
- "אני לא שואל מי רוצה מה, אבל ברור שהאישה היא זו שמנהלת".
- "האישה היא מאוד דומיננטית להחלטות אבל, היא נמצאת מאחורי הקלעים".
- "יש מקרים שגם נשים באות, אבל אלה אחוז קטן מאוד...אלה שבאים עם נשים, בדרך כלל אלו של הכפרים. אלו שמהפזורה קשה מאוד שיבוא עם אישה שלו".

**כמו כן, נשים מהדור השני לעיור מביעות דעתן
באופן חופשי על שינויים לגביי בניית הבית.**

נמצא כי מיקומן של נשים במשפחה בישוב מתוכנן הוא במגמת שינוי.
אם נשים מהדור המתעייר הראשון לא היו שותפות להחלטות
הקשורות לבניית הבית, שהיו באחריותם הבלעדית של הגברים, כיום
יותר ויותר נשים מדברות ומשתתפות בפועל בהחלטות בתחום
הבנייה. גברים משכילים וצעירים נוטים יותר לקבל החלטות ביחד עם
נשותיהם לגבי נושאים הקשורים לבית ולבנייתו. יותר ויותר נשים
משכילות מנסות להיות שותפות שוות עם בעליהם בתהליך הבנייה.
לכן, הן מחפשות דרכים חדשות על מנת להתחשב בקודים תרבותיים
מסורתיים של החברה הבדואית ובו זמנית הן מנסות לצמצם את
הפער בין הספירות השונות בחייהן.

